

De Erauf

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 2 Januari 1916. N°. 1980.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonneementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz.
Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CXCI.

ZESDE REEKS.

XIV.

Zie, op de bergen de voeten dergenen, die het goede boodschap, die vrede doet hooren.
Nahum 1: 15a.

Op 't meer bijzondere in Obadja's profetie kon daarom niet worden ingegaan, omdat de gegevens omtrent zijn persoon en optreden zoo weinig zeker zijn, en ons bestek niet toeliet ons in de hiermee samenhangende vraagstukken nader te verliezen. De moeilijkheid die zich bij Obadja voordoet, is de vraag, op welke vermindering van Jeruzalem hij zinspeelt. Jeruzalem is niet slechts ten slotte door Nebucadnezar, maar ook vóór zijn finale verwoesting reeds meermalen met geweld van wapenen aangetast, en voor korten duur bezwiken. Het eerst lezen we dit in 1 Kon. 14: 25 vv. uit de dagen van Rehabeam. Toen, zoo wordt ons verhaald, toog Sisak, de koning van Egypte, tegen Jeruzalem op, en nam de schatten van het Huis des Heeren en de schatten van het huis des Konings weg, ja hij nam alles weg, ook de gouden schilden die Salomo gemaakt had. Toch kon dit ons Obadja's vloek over Edom niet toelichten. Edom toch lag niet op den weg die van den Nijl naar Jeruzalem leidt. Een volgend maal, zoo lezen we in 2 Kon. 14: 13 vv., dat Joas, de koning van Israël, Amasia, den koning van Juda, zoo hard aangreep, dat hij Jeruzalem binnendrong, en vier honderd ellen bres schoot in de muren en de poorten van Jeruzalem, en daarna insgelijks het goud en het zilver en alle gouden vaatwerk uit Jeruzalem's tempel wegroofde. Ook deze vermindering van Jeruzalem echter kon de Edomieten er niet bij brengen. Wat Obadja schrijft, maakt dan ook geheel den indruk, dat de hoop waarop hij doelt, en die door Edom aan Israël zou worden aangedaan, eerst plaats greep, toen de bevolking van Jeruzalem door Nebucadnezar werd uitgevoerd naar Babel. Toen toch moesten deze gevangenen inwoners van Jeruzalem door het land van Edom trekken; en hiervan verstaat 't zich, dat toentertijd Edom Israël bespot en gelasterd heeft. En zoo begrijpt men dan, dat een profet als Obadja gezonden werd, om hierover het oordeel Gods aan Edom aan te zeggen. Alleen maar, dan kan er geen sprake van zijn, dat Obadja dit uit zijn kennis der historie zich verklaren kon. Is toch Obadja opgetreden onder koning Joram in 889—884 v. Ch., dan kan hij, in historischen zin, geen kennis hebben gedragen van wat eerst twee eeuwen later voorviel. Het is hierom dat meer dan één uitlegger Obadja's wrake over Edom's optreden toepast op hetgeen onder koning Joram van de zijde der Philistijnen en Arabieren tegen Jeruzalem gehoord is. We lezen toch in 2 Kron. 21: 16: »Zoo verwerkte de Heere tegen Joram, dat is tegen Jeruzalem, den geest der Philistijnen en Arabieren, die aan de zijden der Moeren zijn. Die tegen op in Juda, en braken daarin, en voerden alle have weg, die in het huis des konings gevonden werd, zelfs ook zijn kinderen en zijn vrouwen.« Dit zou zich, althans wat de Arabieren betreft, met Edom in verband laten brengen. Toch kunnen we ons ook daarin niet vinden. Wat Obadja van Edom betuigt, doelde op de houding die Edom aannam tegen een voorbijtrekkende groep gevangenen, en zulk een feit kwam eerst onder Nebucadnezar voor. Veel meer dan Keil's verwijzing naar de Philistijnen en Arabieren, licht ons daarom Hengstenberg's voorstelling toe, die Obadja's vloek tegen Edom niet verstaat van wat reeds plaats gegrepen had, maar als profetie in eigenlijken zin slaan laat op wat onder Nebucadnezar eerst veel later stond te gebeuren.

Gaan we hiermee van Obadja tot Amos over, dan moge voor diegenen onzer lezers, die in het verloop dezer lange historie zich minder thuis gevoelen, hier een korte opmerking over dit verloop der eeuwen worden ingevoegd. Er liggen tusschen onzen tijd en de geboorte van den Christus twee duizend jaar. Met opzet spreken we niet van 1915 jaar, omdat ons doel was, hier heel 't verloop der historie in zeker aantal eeuwen saam te vatten, ten einde de overzichtelijkheid te bevorderen. Tegenover deze c. 2000 jaar na Christus geboorte, stellen we nu, dat evenzoo gelijk tijdsverloop lag tusschen Abram's uittocht uit Ur en de geboorte van Christus te Bethleem. Precies stelt men Abram's uittocht veelal op 2146 v. Chr. Het is dus iets meer, doch in 't geheel genomen, kan men zeggen, dat de periode van Abraham tot Christus ongeveer in duur gelijk staat

met den tijd die van Bethleem tot ons verliep. Mozes treedt nu omstreeks 1500 v. Ch. op, en van Jozef tot Mozes loopt een periode van omstreeks vier eeuwen, die naar luid 't bericht in Hand. VI. het verblijf van Israël in Egypte heeft geduurd. David werd koning, omstreeks 1000 vóór Christus. Tusschen Mozes en David valt alzoo een tweede periode van ongeveer vier eeuwen, daar de ballingschap in 586 begon. Van de ballingschap af gerekend verliep er alzoo tot op de geboorte van den Christus nogmaals ongeveer een tal van vier eeuwen. Voor wie tijd en gelegenheid mist, om zich in deze tijdrekenkundige verhoudingen nader te verdiepen, en toch zich gaarne ongeveer een voorstelling maakt van de verdeeling der eeuwen van Abraham tot Christus, ook wat Israël betreft, is het daarom 't eenvoudigst, niet op de preciese jaartallen te letten, die zich toch niet zoo licht in het geheugen prenten, maar aan het terugkerend getal van vier eeuwen zich te houden. Het overzicht wordt hierdoor zoo zeer vergemakkelijkt. Hij rekene van Bethleem terug tot op de ballingschap, wat ongeveer vier eeuwen geeft. Dan komt daarna een tweede viertal eeuwen, van de ballingschap tot op David. Een derde viertal eeuwen van David tot op Jozua, voor heel het Richterstijf. En tenslotte nog een viertal eeuwen voor het verblijf van Israël in Egypte. Natuurlijk komen er dan nog bij de levensjaren der eerste Patriarchen, en een kleine overschrijding van het viertal eeuwen in de laatste aangeduide periode. Saam echter maken ook deze kleine jaargroepen weinig meer dan nogmaals een viertal eeuwen uit. Globaal genomen, kan men alzoo zeggen, dat, zoo wij tot de Batavieren en Claudius Civilis terugkeeren, we, op niet zoveel na, ongeveer een soortgelijke periode verkrijgen als van Jacobs optreden tot Bethleem. Voor den eenvoudigen Bijbellezer nu valt 't het gemakkelijkst, zich op die manier in het verloop der eeuwen van Abraham tot Bethleem vast te zetten. Komt we thans tot Amos.

Amos was onder de profeten een van de opmerkelijkste verschijningen. Al profeteerde hij in hoofdzaak in het Tien stammen-rijk, toch was hij geboortig uit het rijk van Juda. Van beroep was hij een ossenherder. Blijkbaar een man van energie en stalen wilskracht, en die 't nu onder Goddelijke inspiratie aandorst uit het koninkrijk van Juda naar het rijk der Tien stammen over te gaan, daar den toestand van land en volk te bespieden, en onder den diepen indruk van het onheilge karakter dat het volksleven in Samaria en te Bethel had aangenomen, met gewijde beidspraak, in toornende taal, zonder sparen of ontzien, tegen 't volk en tegen de priesterorde van het afvallig Israël op te treden. Zijn scherpe bedreiging en aangrijpende aanklacht moest daarom te gewelddig aangrijpen, omdat het Tienstammenrijk destijds hoog in bloei stond, uitwendig benijdbaar welvernoot, en geacht werd zich een gelukkige toekomst te mogen voorspellen. Van vrees of beduchtheid voor de toekomst was dan ook geen sprake. Veeleer drong de welde en glans van het Heidensche volksleven steeds rijker in Israël, en met name in Samaria, binnen. De dienst der afgoden nam hand over hand toe. De Balldienst begon er den dienst van Jehovah reeds te verdringen. Van Juda en Sion werd 't alzo geïsoleerd, en hierdoor juist omgekeerd de band met Damaskus, Edom, Gaza en Tyrus aldoo inniger. Men begreep dan ook de stoutmoedigheid en de brutaliteit niet van een Amos, om te midden van zulk een algemeen welvaren, op eens als boer uit Juda, openlijk en zonder iets te ontzien, Samaria en Bethel aan te vallen met de heftigste verwijten, en al 't volk van het land op te roepen, om met Vorsten en Priesters te breken, en zich te keeren tot den dienst van Jehovah op Sion. Een gebeurtenis, daarom te meer in het oog vallend, omdat Amos niet zacht optrad, en zelfs niet kan gezegd worden het volk in aangrijpende zin vermaand te hebben. Aan niets herkent ge dan ook zoo klaar zijn heilige inspiratie, als daaraan, dat hij van geen genade voor Israël meer weet, maar als niet meer af te wenden de ontzettendste oordeelen aan het volk aankondigt, en eerst na de volle uitwerking van dezen vloek over land en volk, heel op 't laatst, en in korte termen, van een nog komende verlossing gewaagt, als ten stotte de gebroken hutte van David eindig nog zou worden opgericht, en in 't eind Gods genade toch weer over het verwoorpen volk zou lichten.

Amos vat daartoe in zijn profetie eerst Israël met die Heidensche volken, die van

rondsom woonden, als in een machtigen greep saam. Van afwijking van het oordeel zal tot op de komst van den Messias geen sprake meer zijn. Israël en al 't land rondom staat schuldig voor God. Iets wat Amos aangeeft door te spreken van »drie en vier overtredingen« waaraan elk van deze volken schuldig staat. Niet slechts in één opzicht, maar in alle opzichten, hebben ze alle aanspraak op genade verbeurd. Deze volheid van den afval wordt door het »drie en vier« spreekwoordelijk aangeduid. En omdat nu alle deze volken van rondsom, en zoo ook Israël, drie en vier maal overtreden hadden, en hierna de zonde hadden vol gemaakt, daarom is nu alle redding uitgesloten. Er kan geen genade meer zijn. De ondergang kan niet meer worden afgewend. En vandaar op Amos lippen de zoo stellende en snijdende formule, die tegen elk van deze volken herhaald wordt: »Om drie, om vier overtredingen, die ze begaan hebben, zal Ik den ondergang van Damaskus niet meer afwenden.« Dit wordt nu eerst op Damaskus toegepast, daarna op Gaza, dan op Tyrus, en ten slotte, altoos weer in dezelfde snijdende formule, op Edom en op Moab. En nadat op die manier de vloek over alle deze van rondsom wonende volken bezegeld is, en op deze allen het oordeel is toegepast, dat God Almachtig, om de drie en vier overtredingen waaraan ze schuldig staan, den vloek en den ondergang niet meer van hen zal afwenden, gaat nu ten slotte in het tweede hoofdstuk die vloek ook op Juda en evenzoo ook op het Tienstammenrijk over. »Ik zal, zegt de Heere, een vuur in Jeruzalem zenden; dit zal Jeruzalem's paleizen verteren, en zulks wel omdat zij de wet des Heeren verwoorpen hebben.« En na Juda komt dan Israël aan de beurt. Ook hier heet het: »Om drie en om vier overtredingen van Israël, zegt de Heere, zal den ondergang van Israël niet afwenden.« en dan volgt de teekening in donkere schaduw van het boze kwaad dat zich in Israël en te Samaria almeer ontwikkeld had. Zoo toch wordt Israël's oordeel en Samaria's ondergang gemotiveerd: »Omdat ze de rechtvaardigen voor geld verkoopen en de nooddruffigen voor een paar schoenen. Omdat ze er naar hagen, dat het stof der aarde op de armen zij, en hun zedelijk leven dusdanig verslechterd is, dat de vader met zijn zoon saam naar het hoerenhuis gingen, om Gods heiligen naam bij een jonge dochter te ontheiligen.« Zoo bang en bitter zal dan ook in het eind het lot zijn dat Israël wacht, dat 't slot van deze profetie aldus luidt: »De kloekhartigsten onder de heidenen zal te dien dage naakt henenvlieden, spreekt de Heere.«

Er zal aan sparen noch van Israël zelf, noch van de omringende volken meer gedacht worden. Het oordeel dat te komen staat, is onherroepelijk besloten. Het komt gewisselijk, en het eind zal zijn, dat Damaskus en Gaza, Tyrus en Edom, met Moab saam, geheel ten ondergaan, ja dat ook het Tienstammenrijk van alle genade wordt buitengesloten. Aldus zet de Profet dat ook het klaglied in: »De jonkvrouw Israels is gevallen, zij zal niet weer opstaan. Zij is verlaten op haar land en er is niemand die haar weer opricht.« Maar al valt het Tienstammenrijk, om niet weer op te staan, al zal waar en bitter het oordeel ook op Juda drukken, zoodat ook Jeruzalem en Sion ondergaan, toch blijft voor het volk van Abraham de hoop der behoudenis over,mits de kern van dat volk zich bekeert van zijn dwaalweg en terugkeert tot Jehovah. En de heilige kern die nog altoos in het verkoren volk overbleef, zal dit doen. Groot zal die kern niet zijn. De profet schat ze op één tiende. Aldus toch zegt hij in zijn klaglied: »De stad die uitgaat met duizend, zal honderd overhouden, en die uitgaat met honderd, zal er tien overhouden in het huis van Israël (V: 3). Alleen maar, die behoudenis zal deze kern niet danken aan eigen kracht. Alleen van God zal die behoudenis haar kunnen toekomen, en daarom heet het zoo doordringend, juist tot deze heilige kern: »Alzoo zegt de Heere tot het huis Israels: Zoekt Mij en leeft. Van Jehovah alleen kan de redding aan het ware Israël nog toekomen, want Hij is de Almachtige, iets wat Amos dan in deze prachtige beelddespraak op aller hart drukt, dat Jehovah die God is, »die het Zevengesternte en de Orion maakt, en de doodschaaduw in de morgenstond verandert, en den dag als den nacht verduistert; die de wateren der zee roept en giet ze uit op den aardbodem, Heere is zijn naam.« (Vs. 8).

Alleen maar, met halve bekeering komt de genade niet. Een terugkeer tot Jehovah die alleen in den priesterlijken vorm kan uit-

komen, kan geen verzoening brengen. »Of schoen gij mij brandofferen offert, Mitsgaders uwe spijsoffers, Ik heb er geen welgevallen aan.« Innerlijk, diep in de ziel moet de ommekeer zijn, die alleen redding kan aanbrengen: »Laat het oordeel zich daarheen wengelen als de wateren, en de gerechtigheid als een sterke beek« (vs. 24). Maar laat Israël niet wanen, dat het zijn God verzoenen kan met het getier zijner liederen. »Doe veelde dat getier van u weg, zegt de Heere, ook mag ik uwer luiteren niet hooren.« Veeleer is de ontzettende straf niet meer af te wenden: »Ik zal u gevankelijk wegvooien, wegvooien ver boven Damaskus henen, zegt de Heere, wiens naam is God der heirscharen« (vs. 27). Geen zelfinbedding zal dan ook baten. Hoe Israël zich ook wapent en sterk poogt te maken, zijn ondergang is vastelijk besloten. Ten slotte betuigt de Heere zelfs aan Amos: »De Heere HEERE heeft gezworen bij Zich zelve: Ik heb eenen gruwel van Jacobs hooft, en Ik haat zijn paleizen; daarom zal ik de stad en hare volheid overleveren« (vs. 8). Ja, zoo niets sparend zal de vernieling zijn, die het volk wacht, dat, zoo er tien mannen in een huis zullen overgelaten zijn, ze allen zullen sterven. Met vuur zullen ze verbrand worden. Hun verkolde beenderen zullen 't huis worden uitgedragen. En als dan de verdere weer aanklopt, en aan den portier vraagt, of er nog meer zijn om te verbranden, zoo zal deze antwoorden: »Niemand«, en dan zal hij zeggen: »Zwijg! want ze waren niet om den naam des Heeren te vernielden.« En het slot van deze aankondiging van den ondergang die het volk wacht, eindigt met op het heidensche volk als met name te wijzen, dat van Godswege bevel zal ontvangen, om dit bittere oordeel over Israël te voltrekken: »Want ziet, zoo vervolg het in vs. 14; want ziet, Ik zal over u lieden, o Huis Israels, een volk werkelijken, spreekt de Heere, de God der heirscharen, en die zullen u drukken, van waar ge komt te Hamath tot aan de beek der wildernis« (vs. 14).

Haast scheen het dan ook, alsof Amos enkel prediker van oordeel en ellende zou zijn, en alsof geen klanken van heil hem zouden geïnspireerd werden. Zelfs scheen zijn toon nog scherper en nog bitterder te worden, toen Amasia, de priester te Bethel, hem, als 't moest met geweld, zijn profeteeren tegen land en volk beletten wilde. Doch zelfs voor die bedreiging deinsde Amos niet terug. Zoo toch lezen we in Amos VII: 14: »Toen zeide Amos, en zeide tot Amasia: »Ik was geen profet en ik was geen profetensoon, maar ik was een ossenherder en las wilde vijgen af. Maar de Heere nam mij van achter de kudde, en de Heere zeide tot mij: Ga heen, profeteer tot mijn volk Israël.« Amos kon en mocht niet zwijgen. Vreeselijk zou dan ook de jammer en de ellende zijn, die over Israël te komen stond. »De Heere zou de zon voor Israël op den middag doen ondergaan, en het land bij lichten dag verduistern«, vs. 9. »Alle feest zou in rouw, alle lied in weklage veranderd worden. Om aller lidenen een zak, en op aller hoofd een kaalheid zijn. Het zou een rouw over heel 't land worden als over een eenigen zoon, en zijn einde als een bittere dag« (vs. 10).

Beslister kon het niet worden uitgedrukt, en hij het hooren van zoo ontzettende taal zoude ge dan ook wanen, dat er geen verademing meer kon komen. En toch, zoo was het niet. Israels zonde, hoe ver ook doorgezet kon de beschikking Gods over Abraham's zaad niet te niet doen. En hoor nu, hoe in hoofdstuk VIII: 11 de toon des oordeels plotseling in het bazuin geklank der verlossing omslaat. Daar toch heet 't op eenmaal: »Ziet, de dagen komen, spreekt de Heere HEERE, dat ik een honger in het land zal zenden, niet een honger naar brood, maar een honger om te hooren de woorden des Heeren.« Ja, dan zal de dorst naar het Woord des Heeren zoo machtig heel Israël overweldden, dat ze zullen zwerven van zee tot zee, en van het noorden naar het oosten, ja ze zullen omlooopen, om naar het Woord des Heeren te zoeken, maar ze zullen het niet vinden.« Hard zeer zeker zal 't oordeel doorgaan, alleen maar, zoo heet het in IX: 8: »behoefte dat ik het huis Jacobs niet ganscheijk verdelgen zal.« Als door een zeel zal Israël geschud worden, en al wat Godes zaad niet is, zal er door verstuiven en te niet gaan. En toch, ganscheijk gaat 't volk niet te gronde. Er zal altoos een kern zijn die blijft, en het is die kern die Jehovah weer zoeken en door Jehovah verlost zal worden.

Vandaar dan ook ten slotte de profetie van het heil dat eens komen zal. Immers

de dag komt, »dat de Heere de vervallen hut van David weder zal oprichten. Dan zal de Heere hare reten vertuinen, wat van haar afgebroken is, weder oprichten, en Israël weder bouwen als van ouds« (vr. 11). »Ik zal, zoo klinkt dan de voorzegging van 't heil, de gevangenis van mijn volk wend, en ze zullen de verwoeste steden herbouwen en bewonen; en de bergen zullen van zoeten wijn druipen en al de heuvelen zullen smelten.« »Dan zal de Heere Israël weer in zijn land planten, zoodat ze niet meer uit hun land zullen uitgerukt worden, want het is God zelf die aan Israël dit land gegeven heeft, zegt de Heere u God.« (vs. 15). Met opzet is hier dit overzicht van Amos iets breder uitgewerkt. Eerst zoo toch komt duidelijk uit, hoe gering in omvang zelfs bij Amos nog de eigenlijke profetie der Voleinding is. Van de negen hoofdstukken, die zijn profetiebundel bevat, is acht en een half hoofdstuk aan de profetie van 't komende heil geheel vreemd. In alle deze kapitelen uit zich eeniglijk de toorn Gods. Zoowel de toorn des Heeren over de naburige Heidensche volken, als zijn heilige toorn over wat van Israël zich door het Paganisme had laten meeslepen. Het is of Amos al de kracht van zijn taal saampert, om op 't ontzettendste alle deze oordeelen Gods aan te kondigen, onder de stellige verzekering dat ze onherroepelijk zijn. En dan eerst, heel op 't laatst, als zijn Godsspraken bijna ten einde zijn, dan ja, slaat het oordeel in zoen, de toorn in heilsaankondiging over, maar zelfs in wat ook van Davids hutte gemeld wordt, is het nog, of geens hoogere, geestelijke toon mag doordringen. De belofte toch, die van Amos uitgaat, ziet en doelt alleen op den terugkeer uit de ballingschap, op het weer wonen in Palestina, op een weer verkrijgen van de weelde der natuur die 't volk zeggen zal, en volheid zich in de betuiging, dat het van nu af veilig en zekerlijk in zijn land zal mogen wonen. Het is zoo, er wordt van Davids hutte gesproken, maar hieruit volgt nog niet eens met zekerheid dat dit op den Messias doelde. Herstelling van het geslacht des Konings op den koninklijken troon kon van wat de profetie hier meldt, reeds de vervulling brengen. Verliest ge nu niet het oog, dat Amos nog slechts door een kleine negen eeuwen van Bethleem gescheiden was, zoo blijkt hier vooral, hoe uiterst langzaam de volle profetie van de Voleinding zich, en niet dan zeer allengs, ontwikkeld heeft. En toch schiet Amos niet te kort. Dat toch het heil dat hij aankondigt, aan Israël en aan Israels land verbonden bleef, is iets dat uit de Israelitische profetie niet was weg te denken. Van zelf sprak zich in het leed van de Ballingschap als eerst verlangen het heimwee uit, om weer als volk, onder Davids nageslacht, in het land der belofte zijn volksbestaan te kunnen vervolgen.

Dr. A. K.

„Omdat hij volhard had“.

Daarom werd Hebron aan Caleb, den zoon van Jephunne, den Kenieter, ten erfelde tot op dezen dag; omdat hij volhard had den HEERE den God Israels na te volgen.
Josua 14: 14.

Slechts tweemaal wordt door het Oude Testament in een dienstknecht Gods de volharding geloofd, en dit wel beide keeren in Kaleb. Van Salomo staat, dat hij niet volhardde in het volgen van Jehovah; van Kaleb daarentegen tweemaal, dat hij heerlijk volhardde, en dat als prijs voor deze volharding in den dienst des Heeren, reeds hier op aarde een rijke zegen van zijn God hem ten deel viel. Zie het in den tekst die boven deze Meditatie staat, en in Deut. 1: 36.

Van de „Volharding der heiligen“ is hier alzoo geen sprake. Dit zeggen toch slaat op de volharding van Gods uitverkoren kind in zijn geloofstaal, terwijl hier gewaagd wordt van trouwe volharding in den dienst des Heeren, twee geheel verschillende gedachten.

De Volharding der heiligen is iets, dat aller geloovigen deel is, de hier bedoelde Volharding in den dienst des Heeren wordt ons als hooge uitzondering voorgesteld. De Volharding der heiligen is een Genadebeschikking van onzen God, die Volharding die hier geteekend wordt als een niet aflaten van den dienst des Heeren, is een geloofspligt die aan Gods kinderen is opgelegd. Vandaar dat een volharding die nooit afhaat, zoo hooge uitzondering is. Wat, ook na onze bekeering, van 't voorafgaand zondig bestaan in Gods kind overblijft, brengt in de volharding zoo gedurig breuke teweeg. Telkens moet dan de verlaten weg weer opgezocht, de verstoorte vrede herwonnen, de gemeenschap met onzen God, die afbrak, hernieuwd worden. Van niet één kind Gods kan dan ook gezegd, dat hij in het navolgen van zijn God steeds